

Žmogaus teisių klasifikacija

Politinės teisės ir laisvės

Politinės teisės, kaip ir pilietinės, kartais yra apibūdinamos kaip negatyvios, nes valstybė jų atžvilgiu turi susilaikyti nuo jų varžymo ir neturi pozityvios pareigos, kaip socialinių, ekonominių ir kultūrinių teisių atveju, imtis tam tikrų veiksmų. Politinių teisių klasifikacija kinta ir tokios teisės, kaip asociacijų (išskyrus teisę jungtis į politines partijas), susirinkimų, demonstracijų, mitingų, žodžio, spaudos laisvė, galėtų būti priskiriamos pilietinėms teisėms, atsižvelgiant į jų turinį šiuolaikinėje demokratinėje valstybėje.

Politinėms teisėms galėtume priskirti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje deklaruojamą teisę dalyvauti valdant savo šalį tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus atstovus, kuri galėtų apimti rinkimų teisę, teisę inicijuoti referendumą, piliečių įstatymų iniciatyvos teisę, peticijų teisę, teisę kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą ir juos apskųsti.

Nors teisė inicijuoti referendumą nėra specialiai minima Konstitucijoje, tačiau ji galėtų būti interpretuojama kaip Konstitucijos 33 straipsnyje suformuluotos teisės dalyvauti valdant savo šalį komponentas.

Aptariant konstitucinę piliečių teisę dalyvauti valdant savo šalį, svarbi ir jų įstatymų leidybos iniciatyvos teisė, kuri reglamentuota Konstitucijos 68 straipsnyje. Šio straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad 50 tūkstančių piliečių, turinčių rinkimų teisę, gali teikti Seimui įstatymo projektą ir jį Seimas privalo svarstyti. Tokią teisę reglamentuoja ir specialus įstatymas – Piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos įstatymas, priimtas 1998 m.

Teisė dalyvauti valdant savo šalį gali būti vertinama ir kaip principas, apibūdinantis demokratinės valstybės santykius su piliečiais, ir kaip konkreti teisė, susijusi su kitomis politinėmis teisėmis ir laisvėmis. Šios teisės negalima vertinti izoliuotai, tik kaip konstitucinėje teisėje įtvirtintos piliečio politinės galimybės kartu su kitais formuoti valstybės politinę ir teisinę valią, ši teisė visuotinai pripažįstama ir tarptautinėje teisėje.

Prie politinių teisių priskirtina ir Konstitucijos 139 straipsnyje įtvirtinta kiekvieno piliečio teisė ginti valstybę nuo ginkluoto užpuolimo, taip pat ir teisė atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą (karo tarnyba Konstitucijos 139 straipsnyje yra suformuluota kaip pareiga). Politinėms teisėms galėtume priskirti ir Konstitucijos 3 straipsnyje įvardytą kiekvieno piliečio teisę priešintis bet kam, kas prievarta kėsina į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką.

Viena ryškiausių politinių teisių – rinkimų teisė, kuri pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų nuostatas yra pripažįstama tik Lietuvos Respublikos piliečiams. Ši teisė interpretuota Konstitucijos 33, 34, 56, 78, 119 straipsniuose. Konstitucinė rinkimų teisė yra detalizuojama Seimo rinkimų, Prezidento rinkimų, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymuose. Paprastai yra išskiriama pasyvioji ir aktyvioji rinkimų teisė. Kai kurie esminiai rinkimų teisės principai yra reglamentuoti ir Europos žmogaus teisių konvencijos Pirmojo protokolo, kurį Lietuva yra ratifikavusi, 3 straipsnyje, kuriame nurodoma, kad valstybės įsipareigoja pagrįstais terminais organizuoti laisvus rinkimus (kai yra slaptai balsuojama), kad sudarytų tokias sąlygas, kurios garantuotų žmonių nuomonės raiškos

laisvę renkant įstatymų leidybos institucijas.

Rinkimų teisė šiuo metu taip pat patiria transformaciją, pvz., Europos Sąjungos valstybėse narėse vietos rinkimuose gali dalyvauti ir kitų Europos Sąjungos narių piliečiai, gyvenantys toje vietovėje. Piliečių rinkimų teisė bus plačiau nagrinėjama analizuojant rinkimų teisės institutą Lietuvos Respublikos konstitucinėje teisėje.

Aptardami politines teises, plačiau pakomentuosime **peticijos teisę**, kuri numatyta Konstitucijos 33 straipsnio 3 dalyje. Konstitucijoje nurodoma, kad piliečiams laiduojama peticijos teisė, kurios įgyvendinimo tvarką nustato įstatymas, taigi jos konkretus turinys nėra įvardytas ir turėtų būti detalizuotas įstatymu. Peticijos teisė konstitucinėje teisėje gali būti suprantama ir kaip bet koks piliečio kreipimasis į valdžios institucijas su skundu ar pasiūlymu, ji gali būti individuali ar kolektyvinė. Tačiau ji gali būti interpretuojama ir siauriau – kaip teisė kreiptis į kompetentingas institucijas su reikalavimu spręsti įstatyminį ar kitą svarbų visuomenei klausimą. Lietuvos konstitucinėje teisėje peticija traktuojama šia siauresne prasme.

Politinių teisių įgyvendinimas paprastai siejamas su pilietybe, tačiau šiuo metu ne visais atvejais pilietybės turėjimas yra būtina sąlyga visoms politinėms teisėms realizuoti. Pagal 1999 m. priimto Peticijų įstatymo nuostatas pareiškėjas, t. y. peticijos pateikėjas, gali būti ne tik Lietuvos Respublikos pilietis, bet ir užsienietis, nuolat gyvenantis Lietuvoje.

Pagal Peticijų įstatymo 2 straipsnio nuostatas, peticija – tai raštiškas pareiškėjo kreipimasis į Seimą, Vyriausybę ar vietos savivaldos valdžios ir valdymo institucijas su reikalavimais ar siūlymais spręsti žmogaus teisių ir laisvių apsaugos ar įgyvendinimo; valdžios ir valdymo institucijų reformavimo; kitus svarbius visuomenei, savivaldai ar valstybei klausimus, kai tam reikia priimti naują teisės aktą, pakeisti, papildyti ar pripažinti netekusiu galios galiojantį teisės aktą ir kai peticijų komisijos tokį kreipimąsi pripažįsta peticija. Kreipimesi negali būti keliami tokie reikalavimai ir siūlymai, kurių išsprendimas varžytų kitų žmonių teises ir laisves, gręstų Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui, konstitucinei santvarkai.

